

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1. ความจำเป็นที่ต้องจัดการศึกษา

การศึกษาคือเครื่องมือพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาประเทศ
ในค่านเศรษฐกิจ กำนการเมือง หรือค่านสังคมและวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาประเทศ
ค่านค่าง ๆ ทั้งค่านต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ กำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใค
ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการศึกษา¹

การศึกษาของไทยก่อน พ.ศ. 2414 เป็นการศึกษาที่ยังไม่มีระบบที่
แน่นอน ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยตรง แต่มีใคหมายความว่า คน
ไทยสมัยก่อนจะไม่เห็นความสำคัญของการใคการศึกษา ที่จริงคนไทยใคใคความสำคัญ
ของการใคศึกษามาแต่ครั้งนั้นแล้ว ทั้งปรากฏข้อความค่อนหนึ่ง ในสุภาษิตพระร่วง
ว่า "เมื่อน้อยใคเรียนวิชา ใคหาสินเมื่อใหญ่"² สถานที่ใคใคการศึกษาแก่เยาวชนสมัย
ก่อนก็คือน ุ้กและครอบครัว ทั้งปรากฏใคใคหมายเหตุลาดูแบริ ว่า

. . . เมื่อใคใคเลี้ยงบุตรเติบโตใคอายุ 7 หรือ 8 ขวบแล้ว ชาวสยามจะส่งบุตร
ของใคใคไปอยู่ที่ใคกับพระภิกษุสงฆ พระสงฆอันเป็นอาจารย์ใคใค สอนอนุชนเหล่านี้
ใคใคจิกอานและนับจำนวนเลขเป็นสำคัญ. . . แต่ใคใคมีการสอนทงสาวการ กฎหมาย

¹สิปพนท์ เกตุทค, การปฏิรูปการศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช,
2524), หน้า 6.

²การคิ มหาชนธ, รัตนโกสินทรยุคปฏิรูปประเทศ (พ.ศ. 2394 - 2475)
(ชลบุรี . ภาควิชาประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2524),
หน้า 150.

และศาสนาอื่น ๆ ทั่ว¹

หลังจากเรียนวิชาในวัดแล้ว เด็ก ๆ มักจะออกไปประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวน ทำการค้า หรือรับราชการตามแบบบรรพบุรุษของเขา การให้การศึกษาบ้านอาชีพ ส่วนใหญ่ เป็นหน้าที่ของครอบครัว ได้มีผู้ให้ทรรศนะ² เกี่ยวกับแนวทางการให้การศึกษาแก่เด็กไทยสมัย ก่อนการปฏิรูปทางการศึกษา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่าเป็น การให้การศึกษาเพื่อ

1. กล่อมเกล่าจิตใจ การปลูกฝังในค่านิยม กระทำโดยการฝากบุตรหลานให้เป็นศิษย์วัด ให้บวชเณร บวชพระ เพื่อศึกษาหลักธรรมในพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ในทางที่ถูกที่ควร
2. นำไปประกอบอาชีพ เช่น งานช่างไม้ ช่างโลหะ ช่างปั้น ทำงานศิลปะต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาโรคตามแบบโบราณ การให้การศึกษาบ้านนี้มีได้ทั้งที่วัด ที่วัง และในครอบครัว
3. ให้มีวิชา เช่น ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ การใช้อาวุธ ฯลฯ เพื่อเป็นการเสริมการประกอบอาชีพ หรือเพื่อการประกอบอาชีพ
4. ให้มีความรู้ทางภาษาหนังสือ วัดมักจะทำหน้าที่ให้การศึกษาในค่านิยม ดังปรากฏในบันทึกของ เซอร์ จอห์น เบาริง อัครราชทูตอังกฤษ ซึ่งเข้ามาเจรจาทำสนธิสัญญา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า "การศึกษาไทย ตั้งต้นแก่การโกนจุก

¹ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 1 แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2510), หน้า 261 - 262.

² วุฒิชัย มูลศิลป์, "แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของไทย จากสมัยสุโขทัย จนถึง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับวิชาการ 1(มกราคม - มีนาคม 2519) : 200 - 203.

แล้วเด็กชายจะถูกส่งไปวัด เรียนอ่าน เขียนและคำสอนศาสนาจากพระ"¹

การให้การศึกษาของไทยสมัยก่อน ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดโดยการฝึกฝน การปฏิบัติและอยู่ในวงจำกัด ทำให้วิหยาการต่าง ๆ ไม่ค่อยจะออกเงย กว้างขวาง และลึกซึ้งขึ้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นคุณประโยชน์ของการให้ การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อผลในการปฏิรูปงานบ้านอื่น ๆ ที่พระองค์ทรงมุ่งหมายไว้ โดยการจัดการศึกษาเพื่อสนองท้องถิ่นให้บรรลุผลลสมความมุ่งหมาย ดังพระราช คำรัสที่ว่า

. . . วิชาหนังสือ เป็นวิชาที่นับถือ และเป็นที่น่าสนใจเสมอมาแต่โบราณว่า เป็น วิชาอย่างประเสริฐ ซึ่งผู้ที่เป็นใหญ่ ยิ่งนับแต่พระมหากษัตริย์เป็นคณาุ ตลอดจน ราษฎรพลเมืองสมควรและจำเป็นจะต้องรู้ เพราะเป็นวิชาที่อาจทำให้การทั้งปวง สำเร็จไปได้ ทุกสิ่งทุกอย่าง . . .²

ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมัยที่ ค่องเร่งรัดพัฒนาบ้านเมืองอย่างรีบด่วน บรรดาบุตรหลานขุนนาง ต่างถวายตัวเข้ารับ ราชการเป็นอันมาก แต่ก็ยังไม่สมพระราชหฤทัย เพราะล้วนแต่ยังไม่รู้หนังสือ ที่รู้จัก รู้ผิดๆ เขียนหนังสือก็ยังไม่ถูกต้องตามแบบแผนที่แท้จริง

สภาพการศึกษาที่กล่าวนี้ ทุกในแง่ของเด็กผู้ชายเท่านั้น และเป็นเพียงส่วน หนึ่งที่ได้ศึกษาเล่าเรียน สำหรับเด็กผู้หญิงแทบจะไม่ต้องกล่าวถึงเลย เพราะ

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 5.

²คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมถวัลยราชสมมติ ครบรอบ 100 ปี ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เอกสารเรื่องจัดการศึกษา ในรัชกาลพระบาท- สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), หน้า 17-18.

จารีตประเพณีกีดกันการศึกษาของเด็กหญิงอยู่แล้ว ประกอบกับข้อห้ามทางพุทธศาสนาที่กีดกันสตรีเพศเข้าไปยุ่งเกี่ยวในวัด และเมื่อสตรีเพศมีประมาณครึ่งหนึ่งของประเทศ คนในชาติจำนวนมากกว่าครึ่งจึงไม่รู้หนังสือ หรือที่รู้จักเป็นแบบกระท่อนกระถั่น¹ เช่นนี้จึงเป็นภาระหนักสำหรับการใช้กฎหมายเพื่อการเมืองภายในประเทศ หรือการปกครองประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จำเป็นต้องเร่งรัดจัดการศึกษาให้มีระเบียบแบบแผนเพื่อประสิทธิภาพทางการศึกษา

นอกจากสภาพการศึกษาที่ขาดระเบียบและคุณภาพทางวิชาการ ที่ทำให้รัฐต้องเข้ารับภาระจัดการศึกษาโดยเต็มที่เช่นนี้ ยังมีสาเหตุที่สำคัญมากกระทบที่ทำให้ต้องจัดการศึกษา คือ

ก. ค่านิยมเมือง การเห็นการณ์ไกลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ไททรงปลุกฝังความคิด ประสบการณ์ให้แก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาก่อน ตลอดจนการที่พระองค์ได้เสด็จประพาสต่างประเทศแต่ละครั้ง นอกจากจะเป็นการเจริญพระราชไมตรีกับประเทศนั้นแล้ว ยังเป็นการศึกษาดูงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำแบบอย่างที่ดีมาปรับปรุงใช้กับประเทศไทย โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา ครั้งแรกเมื่อเสด็จกลับจากสิงคโปร์ ไทโปรดเกล้าฯ ให้ส่งนักเรียนไทยไปเรียนที่สิงคโปร์จำนวน 14 คน² และการเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2440 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างสำคัญมาก พระองค์ทรงรับสั่งให้อัครราชทูตไทยประจำอังกฤษ และฝรั่งเศส ศึกษาแบบแผนการจัดการศึกษาของประเทศทั้งสอง แล้วให้รายงานเข้ามายังกรุงเทพฯ ปรากฏว่า "ความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษ" ของพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์

¹ ใ้มน้อย กิตติรานนท์, "เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 32.

² หมายความว่า เหตุเสด็จประพาสในรัชกาลที่ 5 เสด็จเมืองสิงคโปร์และเมืองเบงกอล ครั้งแรกและเสด็จประพาสอินเดีย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2509) หน้า 51.

(ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) อัครราชทูตประจำอังกฤษ ได้รับการพิจารณาอย่างมากจาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ¹ กรมหมื่น วชิรญาณวโรรส² และเจ้าพระยาภาสกรวงษ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวง ธรรมการขณะนั้น ในที่สุด ก็ได้เป็นแรงผลักดันให้มีการจัดการศึกษาในประเทศไทยอย่างกว้าง ขวาง³

อีกประการหนึ่ง ได้แก่การคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก ต่อประเทศทาง เอเชียในขณะนั้น ซึ่งทำให้หลายประเทศรอบบ้าน ต้องตกเป็นอาณานิคม ความคับขันดัง กล่าวนี้นำให้ประเทศไทยต้องหาทางอยู่รอดให้ไถ่ผล วิธีผ่อนปรนทางการทูต⁴ ดังที่ เคยใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุดเสียแล้ว แต่จำเป็นต้องหาวิธีการต่อรองกับประเทศตะวันตก ควบคู่การปรับปรุงประเทศให้เจริญ

¹ต่อมาทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรับผิดชอบการศึกษา หัวเมืองกวายนั่น

²ต่อมาทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา วชิรญาณวโรรส ทรงเป็นบัญญัติวิชาการการจัดการศึกษาหัวเมืองขณะนั้น

³วุฒิชัย มูลศิลป์, "การปฏิรูปการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง พ.ศ. 2475," ใน 200 ปีการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2526), หน้า 45.

⁴สนธิสัญญาเบาริง เป็นการทำสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างประเทศไทย กับประเทศอังกฤษ ใน พ.ศ. 2398 เป็นการผ่อนปรนทางการทูต ซึ่งไทยต้องเสียเปรียบ เรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอย่างมาก

เยี่ยงประเทศตะวันตกทั้งหลาย ต้องวางรากฐานพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง¹ การที่ประเทศไทยต้องปรับปรุงเข้าหาระดับความเจริญที่มั่นคงใกล้เคียงกับอารยประเทศตะวันตก เพื่อให้ประเทศนั้น ๆ ยอมรับ และปฏิบัติคือประเทศไทยอย่างสมาชิก ในขบวนการนานาชาติ² ข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสังคมและการบริหารแบบเดิม ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เผชิญหน้ากับฝ่ายตะวันตกได้ และสิ่งหนึ่งที่สมควรปรับปรุงอย่างยิ่งก็คือ การศึกษาของชาติ

ข. **ด้านเศรษฐกิจ** อาจกล่าวได้ว่า มีความจำเป็นที่เราจะต้องติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น ดังนั้น ความรู้ทางด้านภาษาที่จะติดต่อกัน ความรู้ทางด้านการค้าขาย การคิดเลข การทำบัญชี ฯลฯ

อีกประการหนึ่ง คือการเลิกทาส เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการเลิกทาส และทรงผ่อนคลายนโยบายเศรษฐกิจและสังคมตามแบบโพรง ทำให้เกิดแรงงานที่เป็นอิสระเพิ่มขึ้นมาก มีโอกาสที่จะใช้เวลาไปศึกษาเล่าเรียนหรือประกอบอาชีพให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น พระองค์ทรงห่วงใยว่าลูกทาสที่ได้รับการปลดปล่อย จะไม่สามารถดำเนินอาชีพโดยอิสระได้ เพราะไม่มีความรู้ที่จะประกอบอาชีพ อาจจะต้องตกเป็นทาสอีก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งแปลงโรงเรียน ใช้เป็นโรงเรียนสอนหนังสือแก่ลูกทาส เพื่อเป็นหนทางประกอบอาชีพต่อไป³ ทั้งพระราชดำริสตอนหนึ่งว่า

¹เกษม ศิริสัมพันธ์, นีออน สนิทวงศ์, "แนวพระราชดำริทางการเมือง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 5 (ธันวาคม 2510 - กุมภาพันธ์ 2511) : 260 - 261.

²นางน้อย ทิศศิริานนท์, "เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช," หน้า 41.

³การกี มหาจันทร์, รัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศ (พ.ศ. 2394 - 2475), หน้า 153.

ถ้าคนรู้หนังสือแล้ว ชวนำขุนนางก็อยากจะทำไข่มุก ถึงจะหาเงินทางจาง ก็ใครคนรู้หนังสือ จะเป็นทาสทรากร่าอยู่ถ้อยคำ จึงเห็นว่ากรหนังสือนี้จะช่วย ทาสให้เป็นที่ไทจริง . . .¹

จะเห็นว่า พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับ ประชาชนอย่างมาก เพราะแม้แต่ลูกทาสก็ทรงห่วงใยที่จะให้ได้รับการศึกษา เพื่อเป็น เครื่องมือประกอบอาชีพต่อไป

2. การจัดการศึกษา

กัยความจำเป็นและสาเหตุสำคัญที่จะต้องจัดการศึกษาให้ประชาชนดังกล่าว เป็นผลทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มตั้งโรงเรียนเพื่อจัดการ ศึกษาตามแผนปัจจุบัน² เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2414 ในพระบรมมหาราชวัง และได้ ขยายสู่ประชาชนในระยะต่อมา

ในการจัดการศึกษาคตามแผนปัจจุบันนี้ มีจุดมุ่งหมายดังนี้

2.1 จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของบ้านเมืองที่คองการคนเข้ารับ

¹วิชัย เสวะมาศย์, "การเลิกทาสในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว," (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2510), หน้า 116.

²มีสถานที่เล่าเรียนซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ มีขรवासเป็นครู และมาทำการสอน ตามเวลาที่กำหนด วิชาที่สอน มี ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เคย มีสอนในโรงเรียนแผนโบราณ และรับนักเรียนไว้โดยเฉพาะ เพื่อฝึกหัดเล่าเรียนให้รู้ หนังสือ รู้จักเลขและขนบธรรมเนียมราชการให้ชัดเจน โรงเรียนแห่งแรก คือ โรงเรียนสอนภาษาไทย.

ราชการ¹ จุกมุ่นหมายข้อนี้ เป็นข้อสำคัญมากในการจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะในรัชสมัยนี้ งานราชการขยายตัวออกไปมาก แต่ตัวบุคคลที่จะรับราชการที่มีความสามารถพอสมควรหาได้ยาก ความต้องการในเรื่องนี้จะเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานไปยัง พระยาศรีสุริยวงศ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ลงวันที่ 17 มกราคม ร.ศ. 117² ว่า

ด้วยความรู้สึกขี้ขลาดขี้กลัวแก่พวกเราทั้งหลาย ไม่แต่เฉพาะตัวเราเอง บรรดาผู้ที่ต้องมีหน้าที่ราชการสำคัญที่คอยไขคนมาก อย่างเช่น กรมหมื่นคำรบ ซึ่งมีหน้าที่คอยเปลี่ยนกองแชนปีละหลาย ๆ สิบคน หรือตั้งร้อย กรมหมื่นเมธีศร ซึ่งคอยส่งราชการคลั่งไปประจำหัวเมือง ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ปีละหลายสิบคน เป็นตัวผู้ที่รอนรรมเราอยู่ไม่ไคซาค ในเรื่องที่จะคอยการคน และคอยช่วยกันหาภัยกระทรวงอื่น เช่น กระทรวงยุติธรรม ถ้าจะไคคนที่มีความรู้ในกฎหมายพอประมาณสักร้อยคน ก็จะไม่คุ้มตำแหน่งในปีเดียวกันทั้งสิ้นไม่เหลือหลง ภัยไคส่งให้ขยายกระบวนพิจารณาความใหม่ออกไปให้ทั่วพระราชอาณาเขต ในงบประมาณศก 118 นี้ แยกกระทรวงยุติธรรมยังชั่วภัยไคตั้งโรงเรียนกฎหมายเฉพาะแคพอให้ครูกระบวนพิจารณาใหม่และกฎหมายเก่าของเราพอว่าความไค ก็ไคจ่ายออกไป . . . ส่วนกรมเมืองแลกรมท่า ซึ่งเจ้าของกระทรวงไม่สู้จะเกียกกาย แยกจากคิเคียนอันไคเขา ก็ร้องเรื่องคนคิขี้เมา . . . ส่วนกรมที่ไคเคียง กล่าวคือทหารและกรมวังมหาคเล็ก ซึ่งน่าจะหาคนจ่าย ก็หนาแน่นไปควยคนคนร่า จะไคการก็ไคไคเคิมที่ ปลักไปทางใหญ่ก็ไคไคพอน . . . ตกลงเป็นใจความว่า ในเมืองเราเวลานี้ ไคขี้ขลาดอันไคยังกวาคคน

¹ วุฒิชัย มุลศิลป์, "นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2512), หน้า 62.

² พ.ศ. 2441.

การเจริญอินทิกจะเป็นไปไม่ไ้เร็ว ก็เพราะเรื่องคนนี้อย่างเดียว. . .¹

ค่ายเหตุที่มีความต้องการคนที่มีความรู้เช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้น พร้อมกันนั้นได้ส่งพระบรมวงศานุวงศ์และผู้ที่มีความสามารถ ไปเรียนวิชาการ ณ ต่างประเทศ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในบ้านเมืองต่อไป

โรงเรียนแห่งแรกที่อาจเรียกได้ว่าเป็นโรงเรียนที่จัดขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ ได้แก่ โรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2424 เพื่อฝึกสอนผู้คนที่จะเป็นนายร้อยนายสิบในกรมทหารมหาดเล็ก ค่อมามีนักเรียนมากขึ้น จึงย้ายมาตั้งที่พระตำหนักสวนกุหลาบ เมื่อ พ.ศ. 2425 เรียกว่า "โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ"²

โรงเรียนนายทหารมหาดเล็กที่พระตำหนักสวนกุหลาบ พอดีได้ประมาณ 1 ปี ผู้คนนิยมมากขึ้น และพากันนำลูกหลานมาฝากเข้าเรียนจนเกินความต้องการ ภายหลังได้ทรงไปรุดเกล้าฯ ให้รับนักเรียนมากขึ้น เพื่อจะได้ผลิตให้แก่กรมอื่น ๆ ค่าย แต่ก็ยังไม่ทันกับความต้องการของกรมอื่น ๆ ซึ่งกำลังขยายงานออกไปอย่างกว้างขวาง เพราะฉะนั้น กรมต่าง ๆ จึงตั้งโรงเรียนเพื่อผลิตคนของตัวเองขึ้นบ้าง โรงเรียนต่าง ๆ นั้น มีดังนี้

- ก) โรงเรียนท่าแฉลบที่ สังกัดกรมทหารมหาดเล็ก ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2425³
- ข) โรงเรียนฝึกหัดครู ของกระทรวงธรรมการ เปิดสอนเมื่อวันที่ 12

¹พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จ-
สะเรนทรวิภัติ เล่ม 2 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506), หน้า 145 - 146.

²ทองเคื่อน พิศาลบุตร, ประวัติการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร :
ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 40.

³กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507, หน้า 32.

ตุลาคม พ.ศ. 2435¹

ค) โรงเรียนกฎหมาย ของกระทรวงยุติธรรม ตั้งใน พ.ศ. 2440²

ง) โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการฝ่ายพลเรือน โรงเรียนนี้ตั้งขึ้นเพื่อผลิตคนเข้ารับราชการโดยแท้ เมื่อ พ.ศ. 2442 และเปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนมหาดเล็ก" เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2445 ภายหลังได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย คือ "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เมื่อ พ.ศ. 2459.³

2.2 จักรการศึกษาเพื่อคุณประโยชน์ทั่วไป การจัดการศึกษาประการที่ 2 นี้เป็นการจัดการศึกษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเห็นคุณค่าของการศึกษา ทรงจัดการศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ และเพื่อให้เยาวชนของชาติส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน ทั้งพระราชดำริเนื่องในการเสด็จไปพระราชทานรางวัลแก่นักเรียนในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบคอนหนึ่งว่า

เมื่อใดกล่าวถึงโรงเรียนนี้ จะเป็นการสงเคราะห์แก่ตระกูลเจ้านาย ทั้งนี้ใช้ว่า จะล้มตระกูลข้าราชการและราษฎรเสียเมื่อไร โรงเรียนที่มีอยู่แล้ว และที่จะตั้งขึ้นต่อไปมากมายโดยมาก ไทศึกษาธิการโดยการศึกษาเพิ่มเติมกำลังที่จะให้เป็นการศึกษาพร้อมเพรียงเหมือนอย่างโรงเรียนนี้ และคิดจะให้แพร่หลายกว้างขวาง เป็นที่คนเรียนได้มากยิ่งกว่าแต่ก่อน ทั้งจะให้มีโรงเรียนวิชาอย่างสูงขึ้นไปอีก ซึ่งไต่กำลังศึกษาอยู่ขณะนี้ เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันเป็นคนลงไป ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำสุด จะไม่มีโอกาสเล่าเรียนใครเสมอกัน ไฉนเจ้า วาขุนนาง วาไพร. . .⁴

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

² วุฒิชัย มุลศิลป์, "นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," หน้า 68.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁴ คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองราชสมบัติครบรอบ 100 ปี, เอกสารเรื่องการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 9 - 11.

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสำหรับกุลบุตร หรือที่สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทรงเรียกว่า "โรงเรียนสำหรับราษฎร"¹ ได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2427 โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นที่วัดมหรณพารามก่อนแห่งอื่น²

จากการตั้งโรงเรียนวัดมหรณพารามนี้เอง ทำให้ประชาชนตื่นตัว พวกขุนนาง ชุนนางคามหัวเมืองก็ตื่นตัว อยากให้มีโรงเรียนในท้องถิ่นของตนบ้าง โรงเรียนสำหรับ ทวยราษฎรล่าถอยก็มา จึงได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งขึ้น ใน พ.ศ. 2427 นั้นเอง อีก 8 จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา 4 โรง อ่างทอง 2 โรง ลพบุรี อุทัยธานี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรีและสมุทรปราการจังหวัดละ 1 โรง ในกรุงเทพฯ ก็ทรงให้ตั้งเพิ่มอีก 17 โรง³ เมื่อสิ้นปี 2428 มีโรงเรียนทั้งหมด 30 โรง มีนักเรียน 2044 คน⁴ และ หลังจากนั้นโรงเรียนสำหรับทวยราษฎรก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

2.3 จัดการศึกษาเพื่อกล่อมเกลาจิตใจ แนวความคิดในการจัดการศึกษา ประการที่ 3 นี้ ปรากฏชัดเจนในพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีไปถึง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวิษรญาณวโรรส ว่า "หม่อมฉันไม่ต้องการให้คนรุ่นใหม่รู้มากขึ้นแล้วจะโกงมากขึ้น

¹สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และกัปลยู. ยี. ยอนสัน, ประวัติสังเขป แห่งการศึกษาประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงหลี, 2463) หน้า 16.

²กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507, หน้า 47 - 48.

³จันทร์ ชุ่มเมืองปัก, มาตรฐานวิชาชีพครู (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน เลขาธิการคุรุสภา, 2527), หน้า 3 (อักษรสำเนา).

⁴กองจกหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/1 เบ็ทเสร์จศึกษา ร.ศ. 105 - 117, เล่ม 1, หน้า 1 - 18.

ต้องการให้พระศาสนาเป็นหลัก....."¹

และอีกฉบับ ว่า

การสอนศาสนาในโรงเรียนทั้งในกรุงและหัวเมืองจะคั่งงุ่มง่ามขึ้น ให้มีความวิตก
ไปว่า เก่งชั้นหลังจะห่างเหินจากศาสนา จนกลายเป็นไม่มีธรรมะในใจมากขึ้น
เมื่อเป็นอย่างนั้น จะถือว่าเหมือนอย่างทุกวันนี้ คนที่ไม่รู้อะไรก็มีมาก คอไปกายหน้า
ตาเป็นคนที่ไม่เลาเรียน คงจะประพดคีตัว ก็กว่าคนที่ไม่เลาเรียนนั้นหาถูกไม่ คน
ไม่มีธรรมะเป็นเครื่องกำเนินความ คงจะหันไปหาทางทุจริตโดยมาก ดารุน้อยก็โกง
ไม่ค้อยคูลอง หรือโกงไม่สนิท ดารุนอกก็โกงมากขึ้น และโกงพิศุการมากขึ้น การที่
หัดให้อ่านอักขรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนดีแลชั่ว เป็นแต่ใควิธีสำหรับจะเรียน
ความที่ชั่วใคคูลองขึ้น. . .²

พระราชหัตถเลขาตั้งกล่าว แสกงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จะจัดการศึกษาให้มีส่วนกล่อม เกลาจิตใจผู้รับการศึกษา
ให้อยู่ในธรรมะของพุทธศาสนา จะได้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติสืบไป

ดังนั้น จะเห็นว่า โรงเรียนเกือบทั้งหมดที่สร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในสมัยต่อมา โดยเฉพาะโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป
ตั้งอยู่คามวัด เพราะมีประโยชน์หลายอย่าง เช่น ประหยัดค่าซื้อที่ดิน ค่าก่อสร้างอาคารเร
เรียนได้มาก ที่สำคัญ พระจะได้ช่วยอุปการะเลี้ยงดูบุตรหลานให้ พร้อมทั้งจะได้รับการ
อบรมบ่มนิสัยไปด้วยในตัว³

¹สุลักษณ์ สิวรักษ์, "ประมวลเหตุการณ์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาไทย
ระหว่าง พ.ศ. 2367 - พ.ศ. 2459," ใน ชุมนุมทางวิชาการ : บทเรียนจากการจั
การศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมา (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2513), หน้า 395.

²สุลักษณ์ สิวรักษ์, เป้าหมายของการศึกษา," ใน วรรณไวทยาการณ : การ
ศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 58 - 59.

³สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ และคัมภยู. ยี.ยอนสัน. ประวัติสังเขป
แห่งการศึกษาประเทศสยาม, หน้า 16 - 17.

3. ความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครู

จากการที่ได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีรูปแบบตั้งแต่ พ.ศ. 2414 เป็นต้นมา จำนวนโรงเรียนและจำนวนนักเรียนก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ความสำเร็จในการจัดการศึกษามีไขจะดูจากจำนวนโรงเรียนหรือจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จในการจัดการศึกษา คือ "คุณภาพทางการศึกษา"

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาค้นต่าง ๆ ดังกล่าวต้องอาศัยกำลังคนเป็นปัจจัยสำคัญ กำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการศึกษา นั่นคือ ขบวนการอบรมสั่งสอนเยาวชนของชาตินั้นเอง และผู้ที่ทำหน้าที่นี้ก็คือ "ครู"

ความสำคัญของครูได้เป็นที่ตระหนักและยอมรับกันมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก่อนครูได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาบันชั้นสูงที่เคารพนับถือของคนไทยทั้งปวง¹ ประเพณีไทยแต่เดิมถือว่า ครูเป็นปูชนียบุคคลที่ควรเคารพกราบไหว้ เพราะเป็นผู้มีคุณอย่างยิ่ง หากไม่มีครูแล้ว ก็ไม่มีใครจะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่คนใจเล็งงซึพ และเป็นอุ้งทางก้าวหน้าในชีวิต อันเป็นเหตุให้หมิ่นหน้ามีคาและฐานะในสังคมอยู่ได้² โครงการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, "ความลึกเห็นเกี่ยวกับครู" ข้อคิดฝึกหัดครูจาก การสัมมนา สอ. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517), หน้า 201.

²อมร รักษาสัจย์, "การพัฒนาสถาบันทางสังคม" ที่ระลึกวชิรวิบูลย์ครบ 60 ปี ศาสตราจารย์มาลัย หุวานันท์ และศาสตราจารย์คุณหญิงอุบล หุวานันท์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์, 2514), หน้า 91.

พ.ศ. 2441 ซึ่งประกาศใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และนับเป็นโครงการขั้นแรกที่ใ้กว้างรูปการลงเป็นหลักฐานสำหรับการจัดการศึกษาของชาติ¹ ใ้กล่าวถึงความสำคัญของครูไว้ดังนี้

... การศึกษาในกรุงสยามปัจจุบันนี้และในอนาคต ก็คงครูเป็นที่ตั้ง ครูก็แล้วก็ให้การศึกษาเล่าเรียนที่ดี การใหญ่สำคัญของกรมศึกษาธิการก็คือ ฝึกหัดครูให้ดีแล้วเป็นทางจริง ๆ ที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนในบ้านเมืองสู่ทางเจริญ. . .²

จะเห็นได้ว่า เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่ยอมรับกันว่า ครูเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการปฏิรูป ในแผนการศึกษาชาติคือ ๆ มาทุกแผนก็กล่าวถึงครูควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาด้วย และในสมัยที่มีการเร่งรัดพัฒนาประเทศ โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา การพัฒนาครูก็มีส่วนสำคัญยิ่งในแผนพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาประเทศ ความสำคัญของครูไ้เป็นที่ยอมรับ และตระหนักมาตลอดทุกยุคทุกสมัย จนถึงกับมีผู้กล่าวว่า "อนาคตของประเทศชาตินั้น อยู่ในกำมือของครูอยู่กึ่งส่วนหนึ่ง"³

เนื่องจากครูมีบทบาทสำคัญต่อความเจริญของประเทศ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะค้นหาหนทางพัฒนาวิชาชีพครูให้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคง เพื่อให้ครูไ้สามารถปฏิบัติภาระหน้าที่ของตนอย่างมีประสิทธิภาพ บังเกิดผลดีต่อประเทศโดยส่วนรวม ทั้งนี้ประเทศจะต้องมีครูที่มีความรู้ความสามารถเป็นจำนวนเพียงพอ

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507, หน้า 147.

²คณะกรรมการจัดงานเฉลิมฉลองวชิรราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เอกสารเรื่องจัดการศึกษา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 231.

³เจริญผล สุวรรณโชติ, "การฝึกหัดครูกับความพลอกภัยของประเทศ," วิทยาสาร 33 (พฤศจิกายน 2517) : 20.

การศึกษาแต่เดิมของไทย ส่วนใหญ่มีพระเป็นครูสอน แต่พระที่มีความรู้ก็พอที่จะเป็นครูได้ก็มีจำนวนไม่เพียงพอ ทั้งเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ก็กล่าวไว้ว่า

ถ้าหากพระทุกรูปมีความรู้ในสามัญศึกษา ประเทศไทยคงได้มีพลเมืองที่ได้รับการศึกษาทั่วถึงมาแต่โบราณเป็นนิตย์ก็ที่สุดในโลก แต่การหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพระของเราในครั้งโน้น แม้เป็นผู้มีความรู้ ความรู้นั้นก็เป็นความรู้ทางพระศาสนา พระที่อ่านและเขียนพาสาของตนเองไม่ไค หาไม่ยาก. . .¹

ดังนั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ขยายการศึกษาให้แพร่หลายออกไป ไม่สามารถจะหาพระที่มีความรู้พอสอนได้เพียงพอ จึงจำเป็นต้องหาชาวต่างชาติมาเป็นครู แต่การเอาคนที่มีไคผ่านการเรียนวิธีฝึกหัดครูมาเป็นครู จะไม่สามารถเป็นครูที่ดีไค ทั้งที่ นายคัมภยู. ยี. ยอนสัน² ก็กล่าวไว้ว่า

. . . การศึกษาที่ไคจัดมาเป็นลำดับนั้น ยังมีข้อที่คงการครูสอนอันเป็นข้อสำคัญอย่างยิ่ง คุ้ยผู้ไคคงเป็นครูอยู่แล้ว แม้บางคนทีสอบไล่ไคคามวิธีสอบไล่วิชาครู ซึ่งเคยมีมาแล้วนั้น ก็ยังไม่มีความรู้ความชำนาญพอที่จะเป็นครูที่ดีไคตามคราวสมัยของการศึกษาที่จะจักต่อไป. . .³

แสดงว่า ครูมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษามาโดยตลอด แต่ครูที่มีความรู้ความสามารถในการสอนยังมีจำนวนไม่เพียงพอกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

พระยาไพศาลศิลปศาสตร์⁴ ก็กล่าวไว้ในหนังสือเล็กเซอร์ว่า คุ้ยวิธีสอนของ

¹ สมเด็จพระยาบำเรอราชานุภาพ และ คัมภยู. ยี. ยอนสัน, ประวัติสังเขปแห่งการศึกษาประเทศสยาม, หน้า 16 - 17.

² เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์คนที่ 4 พ.ศ. 2439 - 2440.

³ สมเด็จพระยาบำเรอราชานุภาพ และ คัมภยู. ยี. ยอนสัน, ประวัติสังเขปแห่งการศึกษาประเทศสยาม, หน้า 65.

⁴ ต่อมาคือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา).

โรงเรียนอาจารย์ว่า ครูที่คั้นต้องรู้ว่า ความหมายของการศึกษานั้นประกอบด้วยองค์ 3¹ ไก่แก้ว

1. พุทธิศึกษา คือ ความรู้อันก่อให้เกิดปัญญาแก่นักเรียนในท่านวิชาการ ตามหลักสูตรที่กำหนดให้

2. พลศึกษา คือ การเรียนรู้เพื่อสร้างสุขภาพที่ดีให้แก่ร่างกาย เพื่อจะส่งเสริมการเรียนพุทธิศึกษา เป็นการสอนให้ฝึกหัดร่างกายด้วยการออกกำลังกาย เล่นแข่งขัน หรือยิมนาสติก โดยเน้นถึงจรรยาของการ เล่นแข่งขันกีฬาเหล่านี้ การกีฬามีใช้การพนัน แต่เป็นการเล่นเพื่อฝึกความสามัคคีและสร้างผู้นำ หรือกัปตันทีม และให้รู้จักความยุติธรรม ในการตัดสิน เคารพในอำนาจของผู้ตัดสิน

3. จริยศึกษา เป็นความรู้ในข้อปฏิบัติด้านคุณธรรม หักให้เลิกประพฤติ หลีกเลียงความชั่ว

อย่างไรก็ตาม การศึกษาในโรงเรียน ครูและห้องสมุดย่อมเป็นแหล่งและตัว ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็ก ครูจึงต้องมี "ลักษณะครูแท้"² คือมีความรู้ทางวิชาหนังสือและ วิชาครู ประกอบด้วยธรรมจริยาอันประเสริฐ หน้าที่ของครูก็ต้องเป็นผู้ให้ความรู้แก่เด็ก ใ้ได้อย่างถูกต้อง ความรู้ที่ครูถ่ายทอดให้ จึงเป็นความรู้แท้จริงตลอดกาล และแน่นอนตาย ทั่ว จนไม่อาจหาข้อโต้แย้งได้ เพราะครูย่อมเป็นผู้รู้ดีที่สุด³

ความรู้จากครูอาจไม่พอเพียง ครูจึงต้องมีหน้าที่เตรียมความรู้ชั้นต่อไป ้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹หลวงไพศาลศิลปศาสตร์, เลิกเซอร์ว่าควยวิสิสอนของโรงเรียนอาจารย์ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ.131), หน้า 1 -2.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

³วราวุฒิ โอสถารมย์, "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 190.

การ "จัดห้องสมุดและมิวเซียมสำหรับโรงเรียน"¹ เพื่อฝึกหัดให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านหนังสือคิกตัวไป แม้เมื่อพ้นจากโรงเรียนแล้ว ทั้งนี้ ครูจึงต้องรู้หลักการจัดหนังสือและห้องสมุดไว้ด้วย นอกจากนี้ครูต้องเป็นพหูสูตรแล้ว ครูยังต้องปกครองและควบคุมนักเรียนให้อยู่ในกรอบ กฎเกณฑ์ที่มีวินัยของโรงเรียนได้ ครูต้องสร้างบุคลิกภาพตนเองให้เป็นที่รักและยำเกรงของนักเรียน ้วยการวางตัวสูงกว่า ให้เป็นที่เคารพ มีความสุ่มเรียบร้อย ประพฤติดี พุทจริง ทำจริง รักความยุติธรรม นอกจากการเป็นผู้สอนผู้บังคับบัญชาในห้องเรียนแล้ว ครูย่อมต้องเรียนรู้อะบบโรงเรียน² เพื่อบริหารการเรียนการสอนได้อย่างมีผล เช่น ต้องรู้ระเบียบครู การมีวิชาชีพของโรงเรียน การทำทะเบียนนักเรียน ฯลฯ

พนัส หันนาคินทร³ ใ้ให้ทรรศนะไว้ว่า การที่ครูจะเป็นผู้สอนที่ดีได้ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถด้านต่าง ๆ โดยสรุปได้คือ มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาสามัญ ซึ่งถือว่าเป็นวิชาพื้นฐานที่จะสร้างความเป็นมนุษย์ที่เหมาะสมแก่สังคมที่จะต้องไปเป็นสมาชิกอยู่ และมีความรู้ด้านวิชาที่จะนำไปสอน ซึ่งได้แก่ พวกวิชาการ เช่น วิชาเอกฟิสิกส์ ประวัติศาสตร์ หรือเป็นวิชาชีพ เช่น วิชาเอกทางค่านอุตสาหกรรมที่สำคัญ ครูจะต้องมีความรู้ความสามารถในด้านวิชาชีพครู เช่น จิตวิทยาการเรียนการสอนและวิธีสอนวิชาแขนงต่าง ๆ ตลอดจนจะต้องรู้จักการประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียน ซึ่งเป็นการสร้างความสามารถในการ เป็นครูให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

¹หลวงไพศาลศิลปศาสตร์, เลือกเซอร์ว่าด้วยวิธีสอนของโรงเรียนอาจารย์, หน้า 12.

²วารุณี โอสถารมย์, "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475," หน้า 190.

³พนัส หันนาคินทร, การศึกษาของไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2521), หน้า 181 - 182.

จากคำกล่าวของบุคคล ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ถึงความสำคัญของครู และความจำเป็นที่ครูจะต้องได้รับการฝึกหัดก่อนเป็นครู ย่อมเป็นข้อยืนยันได้ว่า คุณภาพของการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู และคุณภาพของครูขึ้นอยู่กับการศึกษาของครู โดยเฉพาะด้านวิชาชีพครู ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่จะออกไปประกอบอาชีพครู เช่นเดียวกับนายแพทย์ก็ต้องเรียนวิชารักษากคนไข้ อันเป็นหน้าที่โดยตรงของแพทย์ นักกฎหมายก็ต้องเรียนวิธีพิจารณาคความ ทั้งแพ่งและอาญา ซึ่งเป็นเทคนิคโดยเฉพาะของวิชากฎหมาย ลักษณะของวิชาชีพนี้เอง ที่เป็นรากฐานในการประกอบอาชีพในอนาคต

ดังนั้น การจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูเพื่อเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมวิชาชีพครู แก่ผู้จะออกไปประกอบอาชีพครู จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะได้ผลิตครูที่มีความรู้ความสามารถด้านวิชาชีพครูอย่างแท้จริง ออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ใ้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะทำให้การศึกษาของประเทศเจริญก้าวหน้าใ้ได้อย่างรวดเร็วขึ้น

สถาบันฝึกหัดครูในประเทศไทย ใ้ตั้งขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 เรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์"¹ ซึ่งผู้วิจัยจะใ้ทำการศึกษาค้นคว้าถึงพัฒนาการ ของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูนี้ ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2475 เพราะเป็นช่วงที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างที่มีการปรับปรุงประเทศครั้งสำคัญ หลายด้าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507,

โดยเฉพาะด้านการศึกษา ซึ่งได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน จึงมีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเกิดขึ้นหลายประการ คือ

1. ช่วง พ.ศ. 2435 - 2453 เป็นช่วงที่อยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่สำคัญได้แก่

1.1 การตั้งกระทรวงธรรมการ เพื่อทำหน้าที่จัดการศึกษา การพระศาสนา การพยาบาล และพิทักษ์ฉันทน์ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435¹ ภายหลังคือกระทรวงศึกษาธิการ²

1.2 ตั้งสถาบันฝึกหัดครูขึ้นเป็นครูแรกในประเทศไทย เพื่อเป็นสถานที่ให้ดารศึกษาอบรมวิชาชีพครู เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2435 ที่โรงเรียนเล็ก ถนนบำรุงเมือง เรียกว่า "โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์"

1.3 ประกาศใช้โครงการศึกษามับแรกในประเทศไทย พ.ศ.2441 และนับเป็นโครงการขั้นแรก ที่ได้วางรูปการลงเป็นหลักฐานสำหรับการจัดการศึกษาของชาติ

1.4 ประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2445 แทนโครงการศึกษา 2441 โดยนำวิธีการจัดการศึกษาแบบญี่ปุ่นมาดัดแปลงใหม่ ให้เหมาะสมกับประเทศไทย

2. ช่วง พ.ศ. 2453 - 2464 เป็นช่วงที่อยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใ้มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่

2.1 การก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย โดยการยกฐานะของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

²พ.ศ. 2462 เปลี่ยนจากกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2469 เปลี่ยนเป็นกระทรวงธรรมการตามเดิม พ.ศ. 2484 เปลี่ยนเป็นกระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. 2459¹

2.2 การวางโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 และฉบับแก้ไข พ.ศ. 2458 โดยมุ่งให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านการทํามาหาเลี้ยงชีพตามอัธยาศัยของตน นอกเหนือจากการรับราชการ

2.3 ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461² เพื่อวางระเบียบปกครองโรงเรียนราษฎร์ทั่วราชอาณาจักร

2.4 วางโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 โดยแก้ไขคัดแปลงจากโครงการศึกษา พ.ศ. 2458 เพราะเห็นว่า โครงการศึกษา พ.ศ. 2458 แก้ไขให้คนที่สำเร็จการศึกษาหันไปประกอบอาชีพอื่น แทนอาชีพเป็นเสมียนรับราชการได้ไม่มากนัก ความนิยมในการรับราชการยังคงมีอยู่ ดังนั้น จึงมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2464 ขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหานี้

2.5 การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพื่อบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ โดยไม่ต้องเสียเงินค่าเล่าเรียน³

3. ช่วง พ.ศ. 2464 - 2475 เป็นช่วงที่อยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดการศึกษาในช่วงนี้ ได้ยึดถือหลักปฏิบัติที่สืบทอดมาแต่ครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสำคัญ จนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่ในช่วงนี้ก็ยังมีเหตุการณ์ทางการศึกษาที่สำคัญเกิดขึ้น คือ

ศูนย์วิทยพัทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507, หน้า 254.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 260.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 265.

3.1 ยกเลิกเงินศึกษาพลี¹ ที่เคยเก็บตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพราะประชาชนจำนวนมากไม่สามารถจะเสียได้

3.2 พ.ศ. 2474 ได้มีการเปลี่ยนแปลงในกรมศึกษาธิการ คือได้ยุบกรมสามัญศึกษาและกรมวิสามัญศึกษา ในสังกัดกรมศึกษาธิการ เนื่องจากการขาดแคลนเงิน² และจัดรูปกรมศึกษาธิการใหม่

3.3 พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้วคณะราษฎรมีความเห็นว่า การที่จะให้ประชาชนเข้าใจถึงเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยนับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง และสิ่งสำคัญที่จะสร้างความเข้าใจในค่านี้นี้ก็คือ การศึกษา ดังนั้น คณะราษฎร ซึ่งเป็นผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองจึงได้เร่งทำนุบำรุงการศึกษา โดยให้หลักการศึกษาเป็นหลักหนึ่งในหลักหกประการที่จะบริหารบ้านเมืองต่อไป โดยถือว่า เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาดีแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ จึงมีการปรับปรุงการศึกษาเป็นการเร่งด่วน

จากเหตุการณ์สำคัญทางการศึกษาเหล่านี้ ทำให้การศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เป็นคนว่า มีการขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนกว้างขวางขึ้น ทั้งด้านวิชาสามัญและวิชาชีพ ตลอดจนการขยายการศึกษาให้สูงขึ้นถึงระดับมหาวิทยาลัย การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่เกิดขึ้นนี้ ครู เป็นผู้มีส่วนสำคัญมากคนหนึ่งที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของแต่ละยุคแต่ละสมัยประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงไร

ศูนย์วิทยพัทยาการ

¹เงินศึกษาพลี คือเงินที่จำเป็นต้องใช้จ่ายสำหรับการตั้งและดำรงอยู่แห่งโรงเรียนประชาบาล ตามพระราชบัญญัติ ซึ่งเก็บเฉพาะชายฉกรรจ์ในกำหนดอัตราค่าต่างกัน ตามฐานะของท้องที่ คืออัตราคนละ 1 บาท 2 บาท และ 3 บาท.

²กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507, หน้า 298.

ดังนั้น สถาบันฝึกหัดครู ซึ่งมีหน้าที่ให้การศึกษอบรมแก่ผู้จะออกไปประกอบอาชีพครู และวิชาชีพครู ซึ่งเป็นวิชาที่ครูทุกคนต้องศึกษา ย่อมจะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของแต่ละยุคแต่ละสมัย นั่นคือ พัฒนาการของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครู ซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าโดยละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์ในการค้นคว้าและวิจัย

ในการค้นคว้าและวิจัย มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึง เหตุผล และความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาถึง พัฒนาการของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2475
3. เพื่อศึกษาถึง ผล ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในช่วง พ.ศ. 2435 - 2475.

ขอบเขตของการค้นคว้าและวิจัย

ทำการค้นคว้าและวิจัย พัฒนาการของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2475 ตั้งแต่เริ่มมีสถาบันฝึกหัดครูเป็นครั้งแรกในประเทศไทย พ.ศ. 2435 จนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ศึกษาวัตถุประสงค์ การดำเนินงาน ผล ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน การค้นคว้าและวิจัยนี้ จะครอบคลุมถึงสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูทั้งที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นด้วย

คำจำกัดความที่ใช้ในการค้นคว้าและวิจัย

พัฒนาการ	หมายถึง	การเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ¹ ความเจริญนี้จะ
----------	---------	--

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2526), หน้า 980.

สถาบันฝึกหัดครู

หมายถึง

มีมากขึ้นตามขั้นตอนของกาลเวลา และเป็นไปตามความต้องการของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

วิชาชีพครู

หมายถึง

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมความรู้ด้านวิชาชีพครู แก่ผู้จะออกไปประกอบอาชีพครู หรือผู้ประกอบอาชีพครูอยู่แล้ว ให้มีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิชาความรู้ที่ครูจะต้องศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพครู ได้แก่ ปรัชญา การศึกษา ทักษะ ทศนคติ กลเม็ดวิธีสอน ความรู้ทางวิชาการ การอุทิศแรงงานด้วยใจรัก และมีจิตใจอันสูงส่งของผู้ประกอบอาชีพครู เพื่อหวังผลเลิศในอันจะบรรลุถึงอุดมการณ์ในการสอนที่พึงไว้¹

พ.ศ.2435 - 2475 หมายถึง

ช่วงเวลาที่ศึกษาค้นคว้าและวิจัยวิวัฒนาการของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูในประเทศไทย ซึ่งเป็นช่วงของการจัดการศึกษาในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มี

ศูนย์วิทยพัทธศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, กองวิจัยและพัฒนาวิชาชีพครู, รายงานการสำรวจสถานภาพในการประกอบวิชาชีพครู (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คุรุสภา, 2525),

การปรับปรุงการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง นับ
ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ. 2475

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

การศึกษาค้นคว้าและวิจัยถึงพัฒนาการของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูใน
ประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2475 นี้ มุ่งศึกษาค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติ-
ศาสตร์ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) โดยการวิจัย
เอกสาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหลักฐานชั้นต้น มีชั้นตอนการค้นคว้าและวิจัยดังนี้

1. ค้นคว้าหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary
Sources) และหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) ดังนี้

1.1 หลักฐานชั้นต้น ได้แก่

1.1.1 เอกสารรัชกาลที่ 5

1.1.2 เอกสารรัชกาลที่ 6

1.1.3 เอกสารรัชกาลที่ 7

1.1.4 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ

1.1.5 จกหมายโต้ตอบของบุคคลร่วมสมัย

1.1.6 บันทึกเหตุการณ์ของบุคคลร่วมสมัย

1.2 หลักฐานชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ คำรา วารสาร งานวิจัย และวิทยา
วิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ในขอบข่ายที่ใกล้เคียงเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำนี้

1.3 หลักฐานชั้นต้น และหลักฐานชั้นรอง ศึกษาค้นคว้าได้จากแหล่งข้อมูล
ต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

1.3.2 หอสมุดแห่งชาติ

- 1.3.3 หอสมุดวชิรญาณวโรรส
- 1.3.4 หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.3.5 หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- 1.3.6 หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 1.3.7 หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร
- 1.3.8 หอสมุดวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- 1.3.9 หอสมุดวิทยาลัยครูพระนคร
- 1.3.10 หอสมุดคุรุสภา
- 1.3.11 หอสมุดกรมการฝึกหัดครู
- 1.3.12 หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.3.13 หอสมุดคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันฝึกหัดครู และ วิชาชีพครู
3. รวบรวมข้อเท็จจริง จากการศึกษาค้นคว้าและสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์

และศึกษา

4. เรียบเรียง และนำเสนอเป็นแบบพรรณนาความ (Description) โดยแยกเป็นบท ๆ ไป

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการค้นคว้าและวิจัย

1. ช่วยให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรค ในการจัดการศึกษาของสถาบันฝึกหัดครู และวิชาชีพครูในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2435 - 2475 เพื่อผลในการปรับปรุงแก้ไขในปัจจุบัน
2. ช่วยให้ทราบว่า การจัดการศึกษาของสถาบันฝึกหัดครูและวิชาชีพครูใน อดีตที่ผ่านมา สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในทางที่สอดคล้อง กับเอกลักษณ์และความต้องการของสังคมไทยเพียงไร
3. เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นสภาพการจัดการศึกษาของสถาบันฝึกหัดครูและ วิชาชีพครูในอดีต อันจะเป็นผลคือแนวทางที่จะจัดในโอกาสต่อไป.